

Верховний

Суд
Порука як засіб

забезпечення виконання

зобов'язань: практика

Верховного Суду

Юрій Чумак,

Суддя-спікер судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

м. Київ, 26 березня 2021 року

- ❑ **Порука** — обов'язок поручителя перед кредитором відповідальність за порушення боржником зобов'язань.
- ❑ Порука виникає на базі договору поруки.
- ❑ За договором поруки поручитель поручається кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку причому поручитель відповідає перед кредитором тільки за порушення зобов'язання боржником (**стаття 673 Цивільного кодексу України**).
- ❑ Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.
- ❑ Договір поруки укладається **додатково** до основного договору.

- Виконання договору поруки пов'язано із моментом порушення основного договору боржником, тобто з моментом невиконання чи неналежного виконання по закінченні строку за основним зобов'язанням.**
- Поручитель може здійснити виконання добровільно або ж із застосуванням примусу.**
- Добровільний порядок передбачає виконання договору поруки з власної ініціативи поручителя з метою запобігання сплати процентів за користування позиченими коштами, стягнення пені, збитків на користь кредитора.**

- Відповідно до статті 554 ЦК України у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.**
- Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки.**

Стаття 559

Припинення поруки

- 1. Порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання. У разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшився обсяг відповідальності боржника, такий поручитель несе відповідальність за порушення зобов'язання боржником в обсязі, що існував до такої зміни зобов'язання.**
- 2. Порука припиняється, якщо після настання строку виконання зобов'язання кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником або поручителем.**
- 3. Порука припиняється у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не погодився забезпечувати виконання зобов'язання іншим боржником у договорі поруки чи при переведенні боргу.**
- 4. Порука припиняється після закінчення строку поруки, встановленого договором поруки. Якщо такий строк не встановлено, порука припиняється у разі виконання основного зобов'язання у повному обсязі або якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку (терміну) виконання основного зобов'язання не пред'явить позову до поручителя. Якщо строк (термін) виконання основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років з дня укладення договору поруки не пред'явить позову до поручителя. Для зобов'язань, виконання яких здійснюється частинами, строк поруки обчислюється окремо за кожною частиною зобов'язання, починаючи з дня закінчення строку або настання терміну виконання відповідної частини такого зобов'язання.**
- 5. Ліквідація боржника - юридичної особи не припиняє поруку, якщо до дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про припинення боржника - юридичної особи кредитор звернувся до суду з позовом до поручителя у зв'язку з порушенням таким боржником зобов'язання.**

**Окремі аспекти вирішення спорів,
що виникають з договорів поруки
в судовому порядку**

- ❑ **вимоги про визнання відсутнім права в одного відповідача (кредитора) вимагати від другого відповідача (боржника) сплати боргу за кредитними договорами, які погашено позивачем (поручителем), та про визнання права поручителя вимагати від боржника повернення коштів, сплачених поручителем за кредитними договорами, не є вимогами про встановлення юридичних фактів, однак такі доводи можуть розглядатися господарськими судами лише за існування та під час розгляду між сторонами **спору про право.****

*Постанова ВП ВС від 21.08.2018 у справі № 910/14144/17
(провадження 12-88гс18)*

□ **Пред'явленням вимоги до поручителя є як направлення, так і вручення йому вимоги про погашення боргу (залежно від умов договору).**

□ **Якщо основним договором не визначено інших умов виконання основного зобов'язання, то строк пред'явлення кредитором вимоги до поручителя має обчислюватися з моменту настання строку виконання зобов'язання у повному обсязі. При цьому сама лише умова договору поруки про дію поруки до повного виконання позичальником та/або поручителем своїх зобов'язань за договором не може розглядатися судом як установлення строку дії поруки; термін має визначатися календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати (наприклад, після закінчення певного строку, починаючи від дати виконання зобов'язання за кредитним**

поруки й обумовлене цим припинення права кредитора на реалізацію названого виду забезпечення виконання зобов'язань, вжите в другому реченні частини четвертої статті 559 ЦК України словосполучення "пред'явлення вимоги" до поручителя протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання як умови чинності поруки слід розуміти як пред'явлення кредитором у встановленому законом порядку протягом зазначеного строку саме позовної, а не будь-якої іншої вимоги до поручителя

- ❑ Якщо умовами договору кредиту передбачені окремі самотійні зобов'язання боржника про повернення боргу щомісяця частинами та встановлено самотійну відповідальність боржника за невиконання цього обов'язку, то у разі неналежного виконання позичальником цих зобов'язань позовна давність за вимогами кредитора до нього про повернення заборгованих коштів повинна обчислюватися з моменту настання строку погашення кожного чергового платежу.
- ❑ Виходячи з того, що відповідно до статті 554 ЦК України поручитель відповідає перед кредитором у тому самому обсязі, що й боржник, то зазначені правила (з урахуванням положень частини 4 статті 559 ЦК України) повинні застосовуватись і до поручителя.

зобов'язань боржника за основним договором або до виконання поручителем зобов'язань боржника за основним договором, тобто до настання першої з цих подій, не встановлюють строк припинення поруки у розумінні статті 251 ЦК України. Тому у цьому випадку має застосовуватися припис частини четвертої статті 559 цього кодексу про припинення поруки, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.

- Строк, передбачений частиною четвертою статті 559 ЦК України, є преклюзивним, тобто його закінчення є підставою для припинення поруки, а отже, і для відмови кредиторів в позові у разі звернення до суду. Цей строк не можна поновити, зупинити чи перервати. Суд зобов'язаний самотійно застосовувати положення про строк, передбачений вказаним приписом, на відміну від позовної давності, яка застосовується судом за заявою сторін. Якщо поручитель поза межами строку помилково виконає уже фактично неіснуючий обов'язок, він може за своїм вибором вимагати повернення виконаного як безпідставно набутого кредитором.

- Тому і право кредитора, і обов'язок поручителя після його закінчення припиняються, а це означає, що жодних дій щодо реалізації цього права у тому числі застосування примусових заходів захисту у такому порядку, кредитор вчиняти не може.

Постанова ВП ВС від 10.04.2019 у справі № 604/156/14-ц (провадження № 14-644ис18)

Перехід до поручителя прав кредитора у зобов'язанні

У разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо (частина 1 статті 543 ЦК України).

Відповідно до частин 1, 2 статті 556 ЦК України до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання, а кредитор після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.

підстави для висновку, що наслідки, передбачені в цій нормі, настають лише в разі повного виконання поручителем забезпеченого порукою кредитного зобов'язання. Цей висновок узгоджується з положенням пункту 3 частини 1 статті 512 цього Кодексу, яке передбачає подібний спосіб заміни кредитора у зобов'язанні внаслідок виконання обов'язку боржника поручителем або заставаодавцем (майновим поручителем).

Часткове виконання поручителем зобов'язань за кредитним договором не призводить до переходу до нього прав кредитора за цим договором.

Солідарна відповідальність поручителів.

Статтею 554 ЦК України передбачено, що у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

Особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки.

- **Захист прав кредитора у справі за його позовом до боржника й поручителя в межах одного виду судочинства є більш прогнозованим і відповідає принципу правової визначеності, оскільки не допускає роз'єднання вимог кредитора до сторін солідарного зобов'язання залежно від суб'єктного складу останнього.**

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 справа № 198/305/15-ц (провадження № 14-704 цс 19)

- Умовами договорів поруки не встановлено солідарної відповідальності поручителів між собою. Норми закону, якими врегульовано поруку, не містять положень щодо солідарної відповідальності поручителів за різними договорами, якщо договорами поруки не передбачено іншого. У разі укладення між поручителями кількох договорів поруки на виконання одного й того самого зобов'язання у них не виникає солідарної відповідальності між собою.

Постанова КГС ВС від 24.01.2018 у справі № 907/425/16

починається відлік встановленого частиною четвертою статті 559 ЦК України шестимісячного строку, а саме:

1) з моменту настання строку погашення чергового платежу за основним зобов'язанням (якщо умовами договору передбачено погашення кредиту періодичними платежами);

2) з дня, встановленого кредитором для дострокового погашення кредиту в порядку реалізації ним свого права, визначеного частиною другою статті 1050 ЦК України;

3) з дня настання строку виконання основного зобов'язання (якщо кредит повинен бути погашений одноразовим платежем).

□ У разі заявлення кредитором вимог до поручителя про виконання ним солідарного з боржником зобов'язання за кредитним договором поза межами шестимісячного строку, встановленого частиною четвертою статті 559 ЦК України, тобто після припинення поруки, такі вимоги задоволенню не підлягають.

Постанова КГС ВС від 26.02.2019 у справі № 926/215.

са змістом частини 1, 2 статті 553 Цивільного кодексу України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

✓ Відповідно до положень статті 554 цього Кодексу у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки.

✓ Згідно з пунктами 5, 6 договору поруки у випадку невиконання боржником обов'язку пункту 1 цього договору кредитор направляє на адресу поручителя письмову вимогу із зазначенням порушеного зобов'язання. Поручитель зобов'язаний виконати обов'язок, наведений у письмовій вимозі кредитора, упродовж 5 календарних днів з моменту отримання такої вимоги.

□ За змістом частин 1, 2 статті 510 Цивільного кодексу України до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання, а кредитор після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника. Цей висновок узгоджується з положенням пункту 3 частини першої статті 512 ЦК України, яке передбачає подібний спосіб заміни кредитора в зобов'язанні внаслідок виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем).

□ Отже, перехід до поручителя прав кредитора у зобов'язанні після виконання ним обов'язку боржника відбувається в силу прямої вказівки закону, будь-яких інших дій для переходу такого права вчинятися не повинно.

- **Зазначаючи про те, що кредитний договір, на підставі якого укладався договір поруки визнано судом нікчемним, господарські суди дійшли висновку про те, що договір поруки також є нікчемним, як похідний від основного.**

*Постанова КГС ВС від 08.08.2018 у справі №
910/174/17*

**НАПРАВЛЕННЯ
ПОВІДОМЛЕННЯ (ВИМОГИ) ПРО
ДОСТРОКОВЕ ПОВЕРНЕННЯ
КРЕДИТУ**

□ Повідомлення (вимога) про дострокове повернення кредиту, яка направляється позичальнику та/або поручителю є формою досудового вирішення спору між контрагентами та вимогою сторони, права або законні інтереси якої порушено, про добровільне/безпосереднє врегулювання спору, вказує на зміну строку виконання основного зобов'язання й встановлює обов'язок кредитора пред'явити позов до боржника протягом трьох років, якщо інше не визначено кредитним договором (статті 257, 259 ЦК України). До поручителя – протягом шести місяців, якщо закінчення строку поруки не встановлено самим договором (частина четверта статті 559 ЦК України), від дати порушення боржником встановленого банком строку для дострокового повернення кредиту, недотримання яких може нести ризик лише для кредитора про втрату в майбутньому права на задоволення своїх вимог у примусовому порядку через суд.

□ За змістом статей 526, 527 ЦК України боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок відповідно до умов договору, тобто, як особа, яка порушила права або законні інтереси іншого суб'єкта – кредитора, зобов'язаний поновити їх, не чекаючи на повідомлення (вимогу) про дострокове повернення кредиту чи звернення до суду із відповідним позовом.

□ Таким чином, направлення повідомлення (вимоги) про дострокове повернення кредиту стосується загального порядку досудового врегулювання цих спорів та є правом, а не обов'язком кредитора.

**Чи є відсутність згоди боржника на
укладення договору поруки
порушенням умов дійсності такого
договору і підставою для визнання
його недійсним?**

договору, так і оспорюваного договору поруки не встановлено обов'язок кредитора та поручителя попереджати боржника про укладення договору поруки з метою забезпечення виконання його зобов'язань перед кредитором, а волевиявлення боржника під час укладення договору поруки не є істотною умовою договору поруки.

✓ Виходячи із положень статей 553, 554, 626 Цивільного кодексу України, договір поруки є двостороннім правочином, що укладається з метою врегулювання відносин між кредитором і поручителем, порука створює права для кредитора та обов'язки для поручителя, безпосередньо на права та обов'язки боржника цей вид забезпечення виконання зобов'язання не впливає, оскільки зобов'язання боржника в цьому випадку не встановлюються, не припиняються, не змінюються. **Згода боржника на укладення договору поруки не вимагається.**

✓ Крім того, судами попередніх інстанцій вірно встановлено, що наслідком виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, відповідно до частини другої статті 556, пункту 3 частини першої статті 512 Цивільного кодексу України може бути заміна кредитора у зобов'язанні, що згідно з частиною першою статті 512 Цивільного кодексу України здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом.

**Припинення поруки
відповідно до статті 559
Цивільного кодексу
України
(в редакції до 04.02.2019)**

- ✓ Отже, порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов'язання. Підставою поруки є договір, що встановлює зобов'язальні правовідносини між особою, яка забезпечує виконання зобов'язання боржника, та кредитором боржника.
- ✓ **Обсяг відповідальності поручителя визначається як умовами договору поруки, так і умовами основного договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, забезпечення виконання яких здійснює поручитель (частини перша, друга статті 553 ЦК України).**
- ✓ За змістом статті **559 ЦК України зміна обсягу зобов'язань боржника може бути підставою для припинення поруки.** Зокрема, частиною першою цієї статті (у редакції, чинній на момент укладання договору поруки) було передбачено, що порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також **у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя**, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.

- ✓ За загальним правилом, установленим частиною першою статті 651 ЦК України, **зміна умов договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.** Разом з тим за змістом частини третьої статті 651 ЦК України договором або законом може бути передбачено також право сторони договору відмовитися від договору в повному обсязі або частково, тобто розірвати або змінити договір на власний розсуд на підставі одностороннього правочину.
- ✓ **Особливістю одностороннього правочину є те, що такий правочин як юридичний факт здійснюється за волевиявленням однієї особи, однак може спричиняти відповідні правові наслідки (породжувати обов'язки) для інших осіб,** коли це впливає зі спеціальних положень законодавства.
- ✓ Так, за правилами, передбаченими абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України, **односторонній правочин може створювати обов'язки** для інших

- ✓ **Настання правових наслідків, зумовлених вчиненням особою одностороннього правочину, для інших осіб пов'язане з дотриманням вимог щодо вчинення його у відповідній формі, обумовленій законом, та його реалізацією шляхом доведення цього правочину до відома зацікавлених осіб.**
- ✓ Приписи частини першої статті **559 ЦК України** передбачають **спеціальне регулювання порядку зміни забезпеченого порукою зобов'язання, а відтак і договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, з урахуванням волевиявлення та повідомлення, крім сторін цього договору, також поручителя і встановлюють правові наслідки неодержання згоди поручителя.**
- ✓ Умови договору поруки про те, що **поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, не виключають застосування правил, передбачених абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України, та, відповідно, від необхідності узгодження вчинених в односторонньому порядку змін до основного зобов'язання із поручителем у належній формі.**

**У РАЗІ, КОЛИ ПОРУЧИТЕЛЬ НАБУВАЄ ПРАВА
ВИМАГАТИ У БОРЖНИКА ВІДШКОДУВАННЯ
СПЛАЧЕНОЇ НИМ СУМИ
ЗАСТАВОДЕРЖАТЕЛЮ СУМИ ГРОШОВИХ
КОШТІВ, ПРАВО, ЯКЕ ВИНИКАЄ У
ЗАСТАВОДАВЦЯ В ТАКОМУ ВИПАДКУ ЗА
СВОЄЮ ПРАВОВОЮ ПРИРОДОЮ Є
РЕГРЕСНИМ**

- ✓ Відповідно до частин 1 та 2 статті 26 Закону України "Про заставу" заставаодавець має право в будь-який час до моменту реалізації предмета застави припинити звернення стягнення на заставлене майно виконанням забезпеченого заставою зобов'язання. Якщо заставаодавцем є третя особа, яка надала в заставу належне їй майно, то в разі невиконання забезпеченого заставою зобов'язання перед заставодержателем вона має право виконати зобов'язання з метою запобігання зверненню стягнення на предмет застави.
- ✓ Подібна норма закріплена також і у статті 28 спеціального Закону України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень", відповідно до якої звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження може бути припинене боржником або третьою особою шляхом виконання порушеного боржником забезпеченого обтяження зобов'язання або тієї частини цього зобов'язання, виконання якої було прострочене, разом з відшкодуванням обтяжувачу витрат, понесених у зв'язку з пред'явленням вимоги та/або звернення стягнення.
- ✓ Згідно з частиною 5 статті 20 Закону України "Про заставу" до третьої особи, яка задовольнила в повному обсязі вимоги заставодержателя, переходить разом з правом вимоги забезпечена нею застава у встановленому законодавством порядку.

- ✓ Аналіз наведених норм **Закону України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень"** та **Закону України "Про заставу"** свідчить про те, що **правовим наслідком добровільного виконання майновим поручителем забезпеченого ним обов'язку боржника (основного зобов'язання) в повному обсязі або частково (якщо визначена сторонами в договорі застави вартість предмета застави забезпечує основне зобов'язання лише частково) і за умови, що не відбулося звернення стягнення на предмет застави, майновий поручитель набуває права вимагати у боржника відшкодування сплаченої ним суми заставодержателю суми грошових коштів.**
- ✓ **Право, яке виникає у заставодавця в такому випадку за своєю правовою природою є регресним.**
- ✓ Регресна вимога носить похідний характер. Вона виникає тільки на основі виконання якогось іншого зобов'язання, що стосовно регресного може бути основним.
- ✓ Зміст регресного зобов'язання становлять права і обов'язки сторін. У регресному зобов'язанні регредієнту належить право на одержання відшкодування, регресант зобов'язаний вчинити дії по відшкодуванню, тобто **змістом регресного зобов'язання є стягнення сплаченого.** Розмір регресної вимоги не може бути більше суми фактичного сплаченого кредитором в основному зобов'язанні.
- ✓ Отже, регресне зобов'язання - це зворотна вимога про повернення грошей або майна, виконане однією особою за іншу або з вини останньої третій особі. **Регресне зобов'язання характеризується такими ознаками:** воно є похідним від іншого (основного) зобов'язання; **один або всі його учасники є також суб'єктами основного зобов'язання;** виконання одним учасником зобов'язання або навіть сама істота виконання зумовлюється діями або бездіяльністю осіб, з яких виникло основне зобов'язання; **тому і встановлюються регресні зобов'язання.**

ПРЕЮДИЦІЯ

□ Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо преюдиційності рішення суду про стягнення заборгованості, визначивши, що рішення суду, яким вирішено спір між кредитором та боржником та/або поручителем щодо стягнення заборгованості, яким визначено розмір такої заборгованості, не має преюдиційного характеру для заставодавця (іпотекодавця, майнового поручителя) за основним кредитним зобов'язанням і за загальним правилом не може бути оскаржено в апеляційному порядку ним, як особою, яка не брала участі у справі, в якій вирішувалося питання про стягнення кредитної заборгованості з позичальника, у разі її не залучення до участі у справі.

*Постанова ВП ВС від 12.05.2020 у справі № 921/730/13-г/3
(провадження № 12-6гс20)*

Підвідомчість спору за позовом до фізичної особи як поручителя за договором поруки

**СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД СТОРІН ПРАВочИНІВ, УКЛАДЕНИХ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ОСНОВНОГО
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, СТОРОНАМИ ЯКОГО Є ЮРИДИЧНІ
ОСОБИ НЕ МАЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ
ВІДПОВІДНОГО СПОРУ ЯК ГОСПОДАРСЬКОГО.**

спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, якщо сторонами цього основного зобов'язання є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці.

Положення пункту 1 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України пов'язують належність до господарської юрисдикції справ у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, не з об'єднанням позовних вимог до боржника у забезпечувальному зобов'язанні з вимогами до боржника за основним зобов'язанням, а з тим, що сторонами основного

виконання зобов'язання може забезпечуватися, зокрема, порукою.

- ✓ Відповідно до положень **статей 553, 554, 626 ЦК України** за договором поруки, який є двостороннім правочином, що укладається з метою врегулювання відносин між кредитором та поручителем, поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, **боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.** Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки. Тобто **договір поруки укладається кредитором і поручителем для забезпечення виконання боржником основного зобов'язання.**
- ✓ Виходячи з аналізу змісту та підстав поданого позову, **НБУ як кредитор звернувся до господарського суду з позовом до фізичної особи як поручителя за договором поруки, що укладений на забезпечення зобов'язання за кредитним договором, сторонами якого є юридичні особи. Тобто між позивачем та відповідачем виник спір щодо правочину, укладеного для виконання зобов'язання за кредитним договором, сторонами якого є юридичні особи, що відповідає ознакам спору, який підлягає розгляду в порядку господарського судочинства згідно з наведеними вище п. 11 ГПК України.**

Постанова ВП ВС від 19.03.2019 № 904/2526/18 (12-2726/18)

Постанова ВП ВС від 19.03.2019 № 904/2538/18 (12-2632/18)

Постанова від 02.10.2018 № 910/1733/18 (12-1702/18)

Стаття 559

Припинення поруки

- 1. Порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання. У разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшився обсяг відповідальності боржника, такий поручитель несе відповідальність за порушення зобов'язання боржником в обсязі, що існував до такої зміни зобов'язання.**
- 2. Порука припиняється, якщо після настання строку виконання зобов'язання кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником або поручителем.**
- 3. Порука припиняється у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не погодився забезпечувати виконання зобов'язання іншим боржником у договорі поруки чи при переведенні боргу.**
- 4. Порука припиняється після закінчення строку поруки, встановленого договором поруки. Якщо такий строк не встановлено, порука припиняється у разі виконання основного зобов'язання у повному обсязі або якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку (терміну) виконання основного зобов'язання не пред'явить позову до поручителя. Якщо строк (термін) виконання основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років з дня укладення договору поруки не пред'явить позову до поручителя. Для зобов'язань, виконання яких здійснюється частинами, строк поруки обчислюється окремо за кожною частиною зобов'язання, починаючи з дня закінчення строку або настання терміну виконання відповідної частини такого зобов'язання.**
- 5. Ліквідація боржника - юридичної особи не припиняє поруку, якщо до дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про припинення боржника - юридичної особи кредитор звернувся до суду з позовом до поручителя у зв'язку з порушенням таким боржником зобов'язання.**

зобов'язань. Визначення строку дії поруки, як припиняючого, тягне певні юридичні наслідки, зокрема, його закінчення є підставою для припинення поруки.

- ✓ Частиною першою статті 530 ЦК України передбачено, що якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк.
- ✓ Суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про припинення поруки у зв'язку з припиненням основного зобов'язання і наданий позивачем розрахунок заборгованості за кредитним договором взагалі не був предметом їх перевірки та оцінки, що свідчить про порушення ними норм процесуального права та унеможлиблює встановлення фактичних обставин, від яких залежить правоприпинення справи.

*Постанова ОП ВС ЦКС від 28.02.2018 у справі № 2-1147/11
(провадження № 61-1537св17)*

**Порука має вважатися
припиненою незалежно від
реального настання чи
ненастання збільшеного
внаслідок змін кредитних
договорів обсягу
відповідальності поручителя
(без його згоди).**

- ✓ Судове рішення, ухвалене в іншому судовому провадженні про визнання неправомірними дії банку щодо підвищення відсоткової ставки за кредитним договором, свідчить про припинення поруки на підставі частини першої статті 559 ЦК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).
- ✓ У зобов'язаннях, у яких беруть участь поручителі, збільшення кредитної процентної ставки навіть за згодою банку та боржника, але **без згоди поручителя** або відповідної умови в договорі поруки, не дає підстав покладення на останнього відповідальності за невиконання або неналежне виконання позичальником своїх зобов'язань перед банком.
- ✓ Висновок про припинення поруки на підставі частини першої статті 559 ЦК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) залежить від установлених судом обставин щодо **обсягу зобов'язання**, на виконання якого надано поруку, та збільшення обсягу відповідальності поручителя внаслідок зміни без його згоди забезпеченого зобов'язання.
- ✓ Для цього судам необхідно дослідити відповідні умови кредитного договору та договору поруки щодо **порядку погодження поручителем змін до основного зобов'язання**.

- ✓ Таким чином, аналіз норми частини першої статті 559 ЦК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) свідчить про те, що порука **припиняється** за наявності факту зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.
- ✓ Аналіз змісту цієї норми дає підстави вважати, що вона не встановлює ні **змісту та обсягу** такого збільшення відповідальності поручителя, ні **реальності чи невідворотності** його настання.
- ✓ Підставою застосування цієї норми достатнім є встановлення таких змін в основному зобов'язанні.
- ✓ Тому обставини щодо подальшого фактичного виконання зобов'язання, в тому числі фактичний строк його виконання, **відмова кредитора від вимоги щодо виконання зобов'язання в зміненому обсязі, не свідчать про збереження дії поруки**, оскільки відбулися після настання правоприпиняючого факту (збільшення розміру основного зобов'язання).
- ✓ Тобто порука має вважатися припиненою незалежно від реального настання чи ненастання збільшеного внаслідок змін кредитних договорів обсягу відповідальності поручителя.

- **Отже, судове рішення ухвалене в іншому судовому провадженні про визнання неправомірними дії банку щодо підвищення відсоткової ставки за кредитним договором свідчить про припинення поруки на підставі частини першої статті 559 ЦК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).**
- **Не пред'явлення кредитором вимоги про виконання зобов'язання в зміненому обсязі не свідчить про збереження дії поруки, оскільки остання відбулася після настання правоприпиняючого факту (збільшення відсоткової ставки за кредитним договором), який був встановлений судовим рішенням.**
- **Зобов'язання судовим рішенням кредитора повернути незаконно збільшені та утримані проценти також не є підставою**
для
не застосування положень частини першої статті 559 ЦК, оскільки порука вважається припиненою незалежно від реального настання чи ненастання збільшеного внаслідок змін кредитного договору обсягу відповідальності поручителів.

Постанова ОП КЦС від 09.12.2019 № 569/11865/16-ц

забезпеченим порукою.

- ❑ Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку, сформульованого в Постанові ВП ВС від 31.10.2018 по справі № 202/4494/16-ц, згідно з яким наявність рішення суду про стягнення кредитної заборгованості саме по собі свідчить про закінчення строку дії договору; на правовідносини, які виникають після ухвалення рішення про стягнення заборгованості, порука не поширюється, якщо інше не встановлене договором поруки. Велика Палата Верховного Суду вважає, що наявність рішення суду про стягнення кредитної заборгованості свідчить, що суд дійшов висновку про те, що строк виконання зобов'язання настав, причому саме за тією вимогою, яку задоволено судом, та встановив наявність обов'язку відповідача (відповідачів) сплатити заборгованість.
- ❑ Рішення суду про стягнення заборгованості, у тому числі з поручителя, не змінює змісту у відповідного правовідношення - характер та обсяг прав і обов'язків сторін залишаються незмінними, додається лише ознака безпосередньої можливості примусового виконання. До моменту здійснення такого виконання або до припинення зобов'язання після ухвалення судового рішення з інших підстав (наприклад, унаслідок зарахування зустрічних однорідних вимог) відповідне зобов'язання продовжує існувати.

- ❑ Отже, саме по собі набрання законної сили рішенням суду про стягнення з боржника або поручителя заборгованості за кредитним договором змінює та не припиняє ані кредитного договору, ані відповід

Постанова ВП ВС від 09.12.2019 № 522/1528/15-ц (провадження № 14-671чс20)

- Ухвалення судом рішення в справі про стягнення з поручителя кредитної заборгованості **унеможливує задоволення в іншій судовій справі позову про визнання поруки припиненою, якщо такий позов стосується тих самих правовідносин, тих самих прав вимоги, які вже були предметом дослідження у справі про стягнення з поручителя кредитної заборгованості.**

Постанова ВП ВС від 09.12.2019 № 522/1528/15-ц (провадження 67цс20)

**Визнання недійсним договору
поруки як фіктивного правочину у
разі недоведеності наміру створити
реальне настання правових
наслідків на момент його вчинення
або дій сторін договору з
обопільним умислом їх не
створювати**

вимагає наявності таких умов: вина осіб, що проявляється у формі умислу, який спрямований на вчинення фіктивного договору; умисел повинен виникнути у сторін до моменту укладення договору; метою укладення договору є відсутність правових наслідків, обумовлених договором. Відсутність хоча б однієї з цих умов не дає підстав стверджувати, що зобов'язання вчинялося фіктивно. У фіктивних правовідносинах внутрішня воля сторін не відповідає зовнішньому її прояву.

- ❑ Недоведеність належними та допустимими доказами відсутності наміру сторін договору створювати правові наслідки на момент його вчинення або обопільного умислу не створювати таких наслідків свідчить про відсутність передбачених законом підстав для визнання недійсним договором порушення умовного правочину.

■ За позовом боржника договір поручки може бути визнано недійсним, якщо буде доведено, що він порушує його права чи законні інтереси чи буде доведено зловмисну домовленість кредитора з поручителем діяти на шкоду боржникові.

- При розгляді позову про визнання недійсним оспорюваного правочину судом повинно вирішуватися питання про спростування презумпції правомірності правочину та має бути встановлено не лише наявність підстав, з якими закон пов'язує визнання правочину недійсним, але й чи було порушене цивільне право або інтерес особи, за захистом якого позивач звернувся до суду, яке саме право (інтерес) порушене та в чому полягає порушення.

вирішенні питання щодо того, чи наявні наміри сторін договору поруки щодо створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином, несуттєве, часткове виконання (в порівнянні з розміром основного зобов'язання) поручителем своїх обов'язків за договором поруки не завжди свідчить про те, що оспорюваний правочин не є фіктивним, цей факт потрібно оцінювати у сукупності з іншими встановленими судами обставинами, на які посилається заінтересована особа.

□ Відступ від постанови КГС ВС від 03.09.2019 у справі № 904/4567/18.

□ Договір поруки безпосередньо на права та обов'язки боржника не впливає, його зобов'язання в цьому випадку не встановлюються, не припиняються та не змінюються (не доповнюються та збільшуються).

Постанова ОП КГС ВС від 19.02.2021 у справі № 904/2979/20

Верховний
Суд

Дякую за
увагу!